

Bjørn Andersen

Et åbent sind?

Om Holberg's tænkning

Kommentarer

[Version 0.25 – 05.02.2007]

BA Forlag
Søborg – 2006/2007

Bjørn Andersen

Et åbent sind?

Om Holberg's tænkning

Kommentarer

Foreløbig udgave; redaktionen er ikke afsluttet

© BA Forlag, Søborg, København.

Eftertryk eller kopiering kun efter gældende regler. Dette gælder også elektronisk udnyttelse.
Er du i tvivl om hvad du må, kan du altid sende et brev eller en mail:

BA FORLAG

Bjørn Andersen

Valdemars Allé 63

2860 Søborg

post@bjoerna.dk

bjoerna.dk

Indhold

I. Arbejdsprocessen.....	11
II. Indledning.....	12
A. Af historisk interesse? Kun af historisk interesse?.....	14
B. Kanonisk tænkning. Kánonudvalg. Klassikerdag.....	15
1. Begrundelse for Holberg.....	17
a. Der står endnu et par ting om Holberg.....	18
2. Kánon cum grano salis.....	19
a. Hvad betyder ordet kánon?.....	20
b. En tilføjelse om Albansk kanún.....	20
3. Vagt i gevær – men på hvilken måde?.....	20
C. Forfatter og læser. Tekst og læsning.....	23
1. Analysen.....	24
2. Den »reflekterede« eller komplekse læsning.....	31
a. Forskellige slags synsfiltre (1).....	31
b. Prioriteringer.....	32
c. Forskellige slags synsfiltre (2).....	32
d. Indskud: Handlingsresumeeet og dets status.....	32
3. Holberg's værker.....	33
III. Holberg's »Naturret og Folkeret«.....	35
A. Hvorfor læse »Naturretten« i dag?.....	35
B. Bogens struktur og komposition.....	36
C. Naturrettens placering [i dag?]......	37
D. Formål og hensigt.....	39
E. Grundlæggende forestillinger.....	40
F. Det naturlige menneske [bierne]. Antropologien.....	43
G. Det talende menneske.....	44
H. En moderne teori om naturret.....	45
I. Instansproblemet.....	46
J. Fra Natur til Kultur. Fra Frihed til Regulering.....	47
K. Nogle af Naturrettens grundlæggende principper.....	49

1. Du skal tale sandt.....	49
2. Du må ikke skade andre. Moraldifferentiering eller ej.....	49
3. Du må heller ikke udnytte andres skade.....	50
4. Hvis du skader andre, skal du godtgøre dem.....	51
5. Mennesket må udnytte alle naturlige ressourcer.....	53
L. Forholdet mellem ægtefæller.....	57
1. Ægteskabet.....	58
2. Hvem måtte gifte sig med hinanden, hvem ikke?.....	60
a. Homoseksualitet.....	61
3. Ægteskabsløfter.....	62
4. Ægteskabsbrud.....	66
M. Om samfundenes grundlæggelse.....	68
1. Lighed og hierarki. Slaver og trælle.....	71
2. Hævn og straf.....	75
3. Ære. Æreskrænkelse.....	79
4. Forholdet til andre religioner. Edsaflæggelse.....	80
5. Krig og fred. Forholdet mellem stater.....	82
6. Forhold af særlig betydning i Albansk sammenhæng.....	85
N. Tillæg.....	90
1. Lovfortolkning. Afvejning. Adfærdsreguleringens dynamik.....	90
2. Holberg's stil.....	94
3. Personer eller steder i Albanien eller Illyrien.....	95
4. Skema: Naturret. Borgerlig ret. Statsret. Folkeret.....	95
5. Indholdsfortegnelse til »Naturretten«.....	97
6. Udgaveforhold. Tegntabeller.....	98
7. Holberg's sprog. Vanskelige ord.....	100
8. Danske ord med ny betydning; andre vanskelige ord	101
9. Latin og græsk.....	103
a. Latinske udtryk.....	103
b. Græsk tegntabel	104
O. En epistel og en fabel.....	105
a. Epistel 68 – Om Bierne.....	105

b. Fabel 122 – Om Bier.....	106
P. Samfundets natside på Holberg's tid.....	108
1. Kalundborg.....	109
2. Natmandsfolket.....	110
3. Processen.....	111
4. En bonde fra Ugerløse.....	112
5. Forhørene.....	113
6. Dommene.....	113
7. Sammenfatning [foreløbig].....	114
8. Holberg?.....	114
9. Tillæg.....	116
a. Natmandsfolk [Salmonsens].....	116
b. Stavnsbånd [Salmonsens].....	116
c. Bogoplysninger. Forfatteren. Links.....	118
Q. På egne præmisser: Marie Grubbe.....	119
1. Holberg hos Marie Grubbe i Borrehuset.....	119
2. Den historiske Marie Grubbe. Forfatterens Marie Grubbe.....	122
3. Søren Sørensen Møller.....	123
4. Dommen.....	123
5. Marie Grubbes sidste år.....	124
6. Henvísninger.....	125
7. Kort fra 1776.....	126
8. Holberg og ægteskabet.....	127
9. Ludvig Holberg: EPISTOLA LXXXIX [Ep. 89].....	128
10. H.C. Andersen om Marie Grubbe.....	129
a. Brandes om Andersen's eventyr.....	133
11. J.P. Jacobsen om Marie Grubbe.....	135
R. Under falsk navn: Mikkell Røg [Mikkell Roeg - Michael Roeg].....	139
S. De Brorupske skærmydsler. Holberg's breve.....	141
1. Brevene til fogeden.....	142
2. Kontroversen om Staklebro.....	146
3. Holberg som kvæstor.....	153

4. Holberg til skuespillerne (1753).....	153
5. Materiale.....	154
T. Moderniteten. Om at sætte sig selv igennem. Eremitagen.....	155
U. Moderniteten. Om at sætte sig selv igennem. Struensee.....	157
V. Skønmaleri? Marstrand's Holberg.....	159
W. Mystifikationer?.....	163
IV. Heltehistorierne.....	166
A. Holberg om Skanderbeg.....	166
1. Oversigtsskema.....	168
2. Note om Marinus Barletius.....	168
B. Tillæg: Scanderbeg is one of the greatest generals ever.....	170
C. Om Muhammed.....	175
1. Forord.....	175
a. Hvorfor ikke holde mund?.....	175
b. Er der en vis parallel?.....	175
c. Hvad man ikke kan bruge Holberg's tekst til.....	175
d. Hvad Holberg forsøgte: At være nøgtern.....	176
e. En – eventuel – muslimsk fejllæsning.....	176
f. En – eventuel – kristen fejllæsning.....	176
g. Teksten er et historisk dokument.....	176
h. »Jyllands-Posten«'s korstog.....	177
2. Indledning.....	177
a. Mahomed gik aldrig Middelveyen.....	177
b. »Sammenlignede Heltehistorier«.....	177
c. Teknikken.....	178
d. Holberg's hensigter.....	178
e. Var Holberg forudindtaget mod Muhammed?.....	178
f. Objektivitet og kildekritik?.....	179
g. Kristen uredelighed. Osmannisk mådehold og retfærd.....	179
h. Teodicé-problemet. Tekstens betydning.....	179
i. Den historiske kontekst 1683-1739.....	180
j. Hvorfor trykke teksten nu, i 2006?.....	181

k. Litteratur.....	181
V. Niels Klim. Statsfilosofisk teater?.....	182
A. Niels Klim i Kalundborg.....	182
B. Niels Klim på Falster.....	184
1. Forår, tåge og klarhed?.....	184
2. »Niels Klim«.....	185
3. Shakespeare i Nørre Alslev.....	186
4. Hvad skal vi med klassikerne?.....	187
VI. Holberg's filosofi og hans behandling af teodicé-problemet.....	190
A. Dansk oplysningsfilosofi 1700-1800.....	190
1. Holberg som filosof.....	190
2. Indskud om Jens Kraft.....	193
3. Holberg som filosof, fortsat.....	195
4. Enheden krakelerer og bryder sammen.....	199
5. Hvad blev tilbage? Hvad kom i stedet?.....	202
6. Et særligt område: Matematikken.....	205
7. En pudsighed.....	206
8. Supplerende materiale.....	208
a. Christian Thomasius [fra: Salmonsens].....	208
b. Christian Wolff [fra: Salmonsens].....	210
c. Danske og Norske filosoffer i 1700-tallet	211
d. Bogoplysninger, forfatteren, links.....	212
e. Yderligere links.....	213
B. Tre teser.....	214
1. Billeskov's tese.....	214
2. En anden forklaring?.....	214
a. Parallel mellem det religiøse tema og det statspolitiske?..	214
3. Modeludkast.....	217
4. Erik A. Nielsen's tese.....	218
C. Den Gode Gud og Alverdens Ondskab. Teodicé-problemet.....	219
1. Humanistisk og naturvidenskabelig tilgang.....	220
2. Tilgang og metode.....	223

3. Cykliske forløb. Kometens bane.....	223
4. Kunne Holberg være kætter hvis han ville?.....	224
5. Hvad mente mon Holberg, når det kom til stykket?.....	225
6. Oversigt	227
7. H's første position	228
8. H's anden position.....	229
9. H's anden position, fortsat.....	230
10. Holberg's 3 principper.....	232
11. Mod den manikæiske dualisme. Analytisk opdeling.....	233
a. Det to-leddede svar på paradokset	235
b. Paradokset kan ikke forklares	237
c. Gode gerninger og materielle glæder. Andre religioner....	240
12. Billeskov's opsummering.....	241
13. H's tredje position	241
a. Epistel 1. Bayles Indvendinger	242
Abraham ofrer Isak.....	244
b. Epistel 16. Arvesyndens Teologi.....	247
c. Epistel 17. Forholdet mellem Fornuft og Aabenbaring.....	247
d. Epistel 25. Mit Helbred og mine religiøse Studier.....	248
e. Epistel 26. Guds Alvidenhed.....	248
f. Epistel 28. Guds Alvidenhed (forts).....	250
g. Epistel 46. Moralsk katekismus	251
h. Epistel 47. Teologien bør forsvare Kristendommen.....	252
i. Epistel 50. Beviser for Guds Tilværelse	253
j. Epistel 52. Straffen efter Døden	254
k. Epistola 178. Guds Alvidenhed endnu en Gang	255
14. H's fjerde position.....	256
a. Epistel 225. Gud og Materien.....	256
b. Epistel 229 [ikke skannet].....	257
c. Epistel 232. Er vor Verden den bedst mulige?	258
d. Epistel 274. Antikke Forfattere om det Ondes Problem....	259
e. Epistel 320. Det Ondes Stilling før og efter Syndefaldet ..	260
2' Petersbrev, 2' kap.: Falske profeter og lærere	261

f. Epistel 321. Guds Hensigt med Skabelsen.....	263
g. Epistel 322. Mit teologiske System.....	264
h. Epistel 447. Mine seneste Aar.....	265
15. Epistlerne sammenfattet	266
a. Positions- eller Udviklingskema.....	268
16. Holberg's valg [hans positionering?]	269
17. Er Teodicé-problemet relevant? Er Holberg's diskussion?	272
18. Om relevansen af Holberg's diskussion	273
VII. Betænkning om kvægsygen. 1745. Empiri og logik mødes.....	274
VIII. Sammenfatning: Et åbent sind?.....	277
IX. Kronologi.....	278
X. Litteratur.....	296
XI. Holberg-udgivere.....	299
A. Carl S. Petersen.....	299
B. F.J. Billeskov Jansen.....	302
1. Billeskov.....	302
2. Det er forbudt at kede sig.....	305
a. Erindringer eller ej.....	305
b. Ny saglighed. Kierkegaard. Holberg.....	306
c. Oprøret.....	307
d. Billeskov's metode og de nye tider.....	309
3. Henvisninger.....	310
C. Aage Kragelund.....	311
XII. Digitalisering.....	312
A. Ind i Holberg's fjerde århundrede?.....	312
1. Et livligt år.....	312
2. Er det virkelig nødvendigt at digitalisere?.....	313
3. Hvordan skal det så gøres?.....	313
4. Har vi ikke en »autoriseret« udgave?.....	313
a. Carl S. Petersen.....	313
b. F.J. Billeskov Jansen.....	314
c. Supplementer.....	314

5. Der er (muligvis) konsensus om at bygge på Petersen.....	316
6. Ét af de store problemer er at tackle frakturen.....	316
7. En udvidet database over hele Holberg-universet.....	317
8. Måske skulle man overveje en ændring ... en slags genvej?...	317
9. Elektronisk format.....	318
10. Et eksperiment.....	320
11. De der har problemer med at læse.....	321
12. En henvisning til det svenske.....	321
13. Forbiden?.....	322
14. Tekniske ting med »småt«.....	323
XIII. Hvad der er ændret undervejs.....	324

Læg mærke til *bogmærke*-funktionen i PDF-udgaven

I. Arbejdsprocessen

For nogle år siden førte et tilfælde mig tilbage til Holberg¹ og til at genoptage læsningen af denne meget besynderlige skikkelse fra Oplysningstiden.

Der var mange ting man kunne fordybe sig i, eller drukne i, for Holberg har interesseret sig for: Historie, statsteori, jura, teologi - og komedieskrivning ikke at forglemme, men altid på sin egen måde.

Måske er det rigtigt at Holberg ikke har bidraget med noget fagligt *nyt*, når det drejer sig om natur- og folkeretten, men til gengæld har han skrevet én af de mest læseværdige fremstillinger. Muligvis var det dén af hans bøger, der solgte bedst i hans levetid.

Da jeg »fandt« Holberg var jeg ved at tygge mig igennem *Danske Lov*², og dét var én af grundene til at jeg tog mig sammen til at se nærmere på bogen om natur- og folkeretten, som allerede Billeskov Jansen trak frem sidst i 1960'erne som ét af de mest centrale Holberg-værker³.

Som det ofte kan ske, trækker det ene det næste med sig, og nu kan jeg efterhånden se omridset af et »projekt«, der drejer sig om Holberg's tænkning.

Der er *meget*, man allerede ved og er nået til konsensus om, når det drejer sig om Holberg, men på nogle punkter synes jeg der er behov for at vende stenene igen, på andre drejer det sig mere om at gå ad lidt andre stier end dem litteraturforskerne plejer at gå.

Denne udgave er et udkast, som jeg lægger på »nettet« for at gøre det nemmere at tale med andre om det. Der er mange løse ender og meget der skal undersøges yderligere – enten ved at læse bredere og dybere hos Holberg selv eller ved at inddrage noget af dén litteratur der er skrevet om forfatterskabet og om dén tid, Holberg befandt sig i.

Det er svært at sige, hvornår jeg bliver færdig for denne gang – men det bliver næppe før engang i 2007. Hvis du har spørgsmål eller kommentarer, er du velkommen til at kontakte mig. Det nemmeste (for mig) vil være, hvis du sender en e-mail til: post@bjoerna.dk; men er det ikke så bekvemt, kan du sende en fax i stedet til: +45 3956 5126.

27.3.2006

Bjørn Andersen

---

1 Peter Pentz' beskrivelse af »Skanderbeg's segl« fik mig til at se nærmere på Holberg's beskrivelse af den albanske middelalder- eller renæssancefyrste i *Heltehistorierne*.

2 Jf. »*Danske Lov af 1683 i digital udgave*«, 2003.

3 Den udgør bind 1 i hans 12 binds Holberg-antologi og er også »vedlagt« denne bog.